

Отримано: 22 травня 2021 р.

Прорецензовано: 04 червня 2021 р.

Прийнято до друку: 09 червня 2021 р.

e-mail: mkрупка@ukr.net

mariya.yaremyk@lnu.edu.ua

DOI: 10.25264/2311-5149-2021-21(49)-67-75

Крупка М. І., Яремик М. М. Теоретико-методологічні основи формування напрямів фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, червень 2021. № 21(49). С. 67–75.

УДК: 330.3:336

JEL-класифікація: G28, O10, O31

ORCID-ідентифікатор: orcid.org/0000-0002-8775-1397

ORCID-ідентифікатор: orcid.org/0000-0002-1113-021X

Крупка Михайло Іванович,

*доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Яремик Марія Мирославівна,

*аспірантка кафедри фінансів грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ НАПРЯМІВ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

У статті узагальнено наукові знання про інноваційний розвиток економіки. На основі теоретичних поглядів науковців виокремлено дві парадигми постіндустріального суспільства, які базуються на розумінні взаємозв'язку циклічності економічного розвитку та інновацій, а також представлені інноваційного розвитку як фактору економічного зростання. Проаналізовано взаємозалежність між кризовими явищами та інноваційними процесами. Обґрунтовано, що в сучасних умовах інновації мають виконувати пріоритетну місію у зусиллях стимулювання економічного розвитку держав і сприяти активізації інвестиційно-інноваційних процесів та реалізації проблем виходу з кризового стану.

Ключові слова: інновація, інноваційний розвиток, фінансування інноваційної діяльності, теорії інноваційного розвитку, економічні кризи.

Крупка Михаил Иванович,

*доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой финансов денежного обращения и кредита
Львовского национального университета имени Ивана Франко*

Яремик Мария Мирославовна,

*аспирантка кафедры финансов денежного обращения и кредита
Львовского национального университета имени Ивана Франко*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ НАПРАВЛЕНИЙ ФИНАНСОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ

В статье обобщены научные знания об инновационном развитии экономики. На основе теоретических взглядов ученых выделены две парадигмы постиндустриального общества, основанные на понимании взаимосвязи цикличности экономического развития и инноваций, а также представлены инновационного развития как фактора экономического роста. Проанализировано взаимозависимость между кризисными явлениями и инновационными процессами. Обосновано, что в современных условиях инновации должны выполнять приоритетную миссию в усилиях стимулирования экономического развития государств и способствовать активизации инвестиционно-инновационных процессов и реализации проблем выхода из кризисного состояния.

Ключевые слова: инновация, инновационное развитие, финансирования инновационной деятельности, теории инновационного развития, экономические кризисы.

Mykhailo Krupka,

*Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Finance, Money Circulation and Credit
Ivan Franko National University of Lviv*

Mariya Yaremyk,

*Postgraduate student at the Department of Finance, Money Circulation and Credit
Ivan Franko National University of Lviv*

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FUNDAMENTALS OF FINANCIAL SUPPORT DIRECTIONS FORMATION FOR INNOVATIVE DEVELOPMENT OF ECONOMY

The article summarizes scientific knowledge about the innovative development of the economy. Currently, there are conflicting views in scientific papers on the conditions for the emergence and spread of innovation, especially in times of economic crisis. Therefore, the aim of this study is to reveal the views of scientists on the role of innovation in economic development and substantiating the principles of forming areas of financial support for innovation to overcome the effects of economic crises and strengthen the country's competitiveness.

The study of the main fundamental theories of innovative development allowed to summarize the views of scientists on the relationship between economic development and innovation processes. Based on the theoretical views of scientists, two paradigms of post-industrial society have been identified, which are based on understanding the relationship between the nature of cycles of economic development and innovation, as well as the presentation of innovative development as a factor of economic growth.

The analyzed theories of innovative development reveal innovations as an integral factor of economic growth of any society. The main reason for the cyclical nature of economic development according to the theories of innovation is the uneven nature of the introduction of innovations, which causes periodic violations of economic equilibrium. The study of these patterns makes it possible to justify the direction of innovation processes and develop a financial mechanism for their stimulation.

Today, innovation should become a top priority in efforts to accelerate the economic development of states, which will ensure the implementation of intensified investment processes and the implementation of ways out of the crisis. That is why, in our opinion, the study and use of theories of innovative development in times of economic shocks should be the basis for developing a long-term innovative model of economic development.

Key words: *innovation, innovation development, theory of innovation development, financing of innovation activity, economic crises.*

Актуальність теми дослідження. Наукове усвідомлення природи сучасних трансформаційних викликів в економіці є важливим етапом у прийнятті ефективних рішень щодо формування засад державної фінансової політики. Особливо актуальною є потреба у формуванні ефективного механізму фінансового забезпечення інноваційної діяльності, який створив би умови для впровадження науково-технічних досягнень суб'єктами господарювання, збереження та розбудову науково-технічного потенціалу пріоритетних галузей національної економіки.

Нині серед вітчизняних та закордонних вчених домінує беззаперечна думка щодо інноваційного розвитку як ключового фактору економічного зростання та конкурентоспроможності країни. Водночас, світова пандемія 2020 р. загострила потребу у підтримці та стимулюванні розвитку високотехнологічних галузей національної економіки, а також у формуванні сучасного підходу до вирішення проблем фінансового забезпечення інноваційного розвитку.

Відтак, першочерговим завданням фінансування науково-технічної та інноваційної діяльності є визначення необхідних обсягів фінансових ресурсів, а також джерел їх надходження й напрямів спрямування для стимулювання розвитку інноваційної діяльності. На наш погляд, важливим кроком до формування стратегій фінансування інноваційної моделі розвитку економіки повинно бути вивчення теорії економічної думки для розуміння змісту та ролі інновацій у розвитку економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні положення сучасних теорій інноваційного розвитку ґрунтовно розроблено такими науковцями: М. Д. Кондратьєв, С. Кузнець, Г. Менш, П. Ромер, Р. Солоу, М. І. Туган-Барановський, К. Фрімен, Й. Шумпетер та ін. Теоретичні засади формування інноваційної економіки під впливом структурних трансформацій поглиблено вивчали Ю. М. Бажал, В. Д. Базилевич, З. С. Варналій, В. М. Геєць, П. Друкер, М. І. Крупка, Л. І. Федулова та ін.

Вітчизняні автори І. Ф. Коломієць та Г. В. Гошовська охарактеризували еволюцію теорій інноваційно-технологічного розвитку, зокрема їх роль в розв'язанні сучасних проблем інноваційного розвитку регіону [14]. В науковій публікації О. Л. Богашко узагальнено генезис теорій інноваційного розвитку та проведено їх ретроспективну оцінку [9]. Досліджуючи процес становлення та розвитку теоретичних підходів щодо управління інноваціями, І. В. Бутирська виокремила такі їх групи: інноваційні теорії економічного розвитку; циклічні інноваційні теорії; теорії управління знаннями та еволюційно-інституційні теорії [10]. Водночас у наукових працях існують суперечливі точки зору щодо умов виникнення та розповсюдження інновацій, особливо під час економічної нестабільності, що потребує додаткового вивчення.

Мета дослідження: розкрити погляди вчених на роль інновацій у розвитку економіки та обґрунтувати засади формування напрямів фінансового забезпечення інноваційної діяльності задля подолання наслідків економічних криз й зміцнення конкурентоспроможності країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Витоки наукової думки щодо формування парадигми постіндустріального суспільства, яка базується на теоретичних засадах розуміння природи та особливостей економічних циклів, формування та розвитку інновацій відбулися у другій половині XIX ст. При цьому, перші роздуми щодо визначального впливу поділу праці та поглиблення спеціалізації робітників як фактору науково-технічного прогресу, який забезпечує зростання продуктивності праці та збільшення обсягів виробництва, описав А. Сміт у науковій роботі «Дослідження про природу й причини багатства народів» [19].

Загалом, історія економічної думки визначає інновації як основний чинник економічного зростання та конкурентоспроможності держав. Проте, у наукових працях можна відшукати суперечливі точки зору щодо умови появи інновацій та їх поширення. Вивчаючи технологічну парадигму суспільства, вітчизняний вчений Ю. М. Бажал називає інновації «стовбуровими клітинами економічного зростання» [7, с. 11]. У його дослідженні особлива увага зосереджена на співвідношенні технологічних парадигм, які сформовані на основі певного ключового фактору, який він називає «big-bang», та фаз економічних циклів, які зумовлюють піднесення та занепад економік (кризи).

Результати його дослідження дали змогу виявити, що в процесі існування криз були опубліковані фундаментальні праці, які критикували існуючий економічний лад й прогнозували його занепад. Водночас, виникали теорії, які зосереджували увагу на факторах, що сприяли розвитку нової технологічної парадигми, яка є порятунком капіталізму (ринкової економіки). Проблеми сприйняття вказаних суперечностей зумовлені тим, що нерідко новітні теорії опосередковано наголошували на ключовій ролі інновацій [7, с. 13–15].

Вивчення основних положень фундаментальних теорій інноваційного розвитку дозволяє узагальнити погляди вчених щодо взаємозв'язку між економічним розвитком та інноваційними процесами. Відтак, виокремлюємо дві парадигми постіндустріального суспільства, в основі якої лежать теоретичні основи розуміння взаємозв'язку циклічності економічного розвитку й інновацій (табл. 1) та інноваційного розвитку як фактору економічного зростання (табл. 2).

Таблиця 1

Систематизація наукових поглядів, що характеризують взаємозв'язок циклічності економічного розвитку та інновацій

Теорія	Представник	Характеристика поглядів
Теорія циклічних криз	К. Маркс	Економічні кризи виникають внаслідок нерівномірності відтворення та циклічності основного капіталу, масова заміна якого здійснюється через 10–12 років
Теорія циклічних криз	М. Туган-Барановський	Перешкодою для безперервного розвитку виробництва вважаються не так зовнішні фактори, як внутрішні властивості економічної системи, які зумовлені циклічною закономірністю відтворення основного капіталу країни
Теорія «довгих хвиль»	М. Кондратьєв	Довгі хвилі є процесом відхилення від стану рівноваги, який намагається досягти економіка. Періодичні порушення такої рівноваги викликають необхідність оновлення «основних капітальних благ», яке проводиться на основі науково-технічного прогресу і здійснюється не плавно, а поштовхами і становить матеріальну основу великих циклів кон'юнктури
Теорія інноваційного розвитку	Й. Шумпетер	Поява нововведень відбувається в економічній системі нерівномірно, у вигляді кластерів, тобто сукупності базисних нововведень, що визначають технологічний устрій економіки впродовж тривалого періоду часу
Теорія інноваційного розвитку	Г. Менш	Генератором умов для появи інновацій, які становлять технологічну основу нової довгої хвилі, є депресія. Періодичний застій в розвитку економіки, або ситуація «технологічного пату», зумовлена нестачею базисних нововведень

Джерело: складено на основі [3; 8; 13; 16; 25].

Перші теоретичні основи інноватики ґрунтувалися на визначенні причин циклічності соціально-економічного розвитку. Відтак, сформульована в 60-х рр. XIX ст. К. Марксом у праці «Капітал» теорія циклічних криз створила можливість обґрунтувати піднесення і спади в економічному розвитку матеріальними чинниками [10, с. 174]. На думку вченого, впровадження для практичного використання нового удосконаленого обладнання лежить в основі технічних революцій, які охоплюють низку різних секторів суспільного виробництва. Такі зміни призводять до виникнення нових галузей економіки, а також створюють умо-

ви для зростання темпів накопичення капіталу та приросту виробництва. Разом з тим, за певний проміжок часу технічні нововведення втрачають свою неординарність, що викликає уповільнення процесу розвитку виробництва і на цій основі виникають кризові явища та депресії [10, с. 174].

Окрім К. Маркса, фундатором теорії циклічного економічного розвитку вважають українського економіста М. І. Туган-Барановського, який одним із перших розпочав досліджувати взаємозв'язок економічних криз та процесів відтворення основного капіталу. Під час вивчення природи криз в англійській промисловості у науковій праці «Промислові кризи в сучасній Англії, їх причини і вплив на народне життя», він виявив циклічність економічного розвитку й підкреслив, що впродовж періоду економічного підйому відбувається розширення виробництва, що викликає зростання споживання. Такі зміни відбуваються завдяки накопиченню капіталу і його інвестуванню в наукові відкриття, нові технічні рішення [8, с. 4]. Вчений аргументує, що з метою подолання економічних криз пріоритетним напрямом є пошук ресурсів, спрямованих на розроблення нових технологій та здійснення активних капітальних вкладень [14].

У ХХ ст. підхід щодо дослідження циклічності настання економічних криз був розвинений М. Д. Кондратьєвим у теорії «довгих хвиль» в економіці. Вчений в результаті обґрунтування теорії великих циклів кон'юнктури пояснював перехід до нового циклу з хвилями винаходів та нововведень. М. Д. Кондратьєв окремо виділяв моменти появи великих і значущих винаходів та моменти їх використання у виробництві (технологічні нововведення). На його думку, на підйомі будь-якої хвилі великого циклу відбуваються зміни в економічному житті суспільства, які знаходять відображення у суттєвих змінах техніки, основою яких є попередньо здійснені технічні відкриття. В результаті дослідження встановлено, що перед початком росту хвилі кожного великого циклу в техніці та технології виробництва відбуваються значні зміни, які викликані появою принципово нових винаходів і нововведень [15]. Також науковець пов'язує «довгі хвилі» з потужними змінами в інших сферах суспільного життя: «...і війни, і соціальні потрясіння залучаються до ритмічного процесу розвитку великих циклів і стають не вихідними силами цього розвитку, а формою його прояву» [9, с. 24].

Австрійський економіст Й. Шумпетер розвинув гіпотезу щодо циклічності економічного розвитку в результаті поширення нововведень. На його думку, економічний розвиток полягає у виникненні нових, невідомих комбінацій, тобто інновацій: створення нових продуктів, освоєння нових ринків збуту продукції; впровадження нових технологій; форм організації праці; використання нових ресурсів [25, с. 159]. Всі ці фактори сприяють виведенню економічної системи з рівноваги та прискорюють виникнення нових галузей виробництва та припиняють функціонування застарілих. У зв'язку з тим, що поява нових ідей не може відбуватися постійно, економічний розвиток має циклічний характер.

Німецький економіст Г. Менш як представник неокласичної теорії нововведень в науковій праці «Технологічний пат: інновації долають депресію» висловив думку, що нововведення є переворотом у виробництві. Вчений вважає, що в світовій економіці періодично виникає така ситуація – технологічного пату, коли країни тривалий час знаходяться в кризі, вихід з якої неможливий з використанням діючої техніки, без застосування революційних або, як відзначає автор, базисних нововведень. Утім, вчений наголошує, що технічний прогрес відбувається не безперервно, а дискретно, тим самим відзначає про процеси чергування періодів, які супроводжуються численними нововведеннями і відрізками часу значної їх нестачі. На певному етапі свого розвитку будь-яка країна може знаходитися в кризовому стані, причиною якого є зупинка в розвитку наукових досліджень та нестачею базових інновацій. Вчений наголошує, що саме криза стає тим поштовхом, що спричиняє стимул до впровадження інновацій. Разом з тим, у період економічного зростання необхідність інноваційного розвитку у вже налагодженому виробництві відсутня [3]. Проте існує інша точка зору Х. Фрімена, який вказує, що депресія навпаки призводить до послаблення інноваційної активності, а поштовх до впровадження інновацій можливий на стадії поштовху або буму [6, с. 9].

Поділяючи погляди Г. Менша, американський економіст Р. Фостер висловлює думку про використання динаміки циклів в процесі проведення аналізу інноваційної діяльності і науково-технічного прогнозування. Нові технології з'являються раптово, а не як запрограмований процес. У зв'язку з цим з метою пояснення та розуміння заміщення однієї технології іншою або динаміки технологічної кон'юнктури необхідним є застосування ідеї технологічної межі та технологічного розриву [24]. Технологічний розрив проявляється при заміні однієї технології на іншу і характеризує певні відмінності у можливостях цих технологій та обсяг інвестицій для впровадження нової технології. Утім, після подолання технологічного розриву, інвестування в нові технології є набагато вигіднішим, ніж модернізація старого обладнання, тому процес заміни діючої технології прогресивною є незворотнім.

Різноманіття поглядів науковців на природу та причини економічної нестабільності, зумовило появу й низки теорій, в яких стимулювання інновацій є головною рушійною силою у період посткризового відновлення (табл. 2).

Таблиця 2

Систематизація наукових поглядів, що характеризують інновації як фактор економічного зростання

Теорія	Представник	Характеристика поглядів
Теорія інноваційного розвитку	Й. Шумпетер	Інновації, нововведення та підприємництво є ключовими факторами й визначниками економічного росту. Поширення нововведень і економічне новаторство, а саме підприємництво, визначають економічну динаміку
Теорія економічного зростання	С. Кузнець	Основним джерелом економічного зростання є «прориви» в підвищенні рівня людського капіталу («епохальні інновації»). При цьому високі темпи зростання можливі лише за умови «взаємодії між масовим використанням технологічних інновацій на основі накопичених знань та подальшого його нарощування»
Теорія економічного зростання	Р. Солоу	Вплив технологічного прогресу виявляється в граничних показниках капіталовіддачі і продуктивності праці, які є параметрами ефективності національного виробництва, а основним чинником економічного зростання в довгостроковому періоді стає розвиток техніки і технології
Концепції формування технологічних систем	К. Фрімен, Дж. Кларк, Л. Суїте	Темпи економічного зростання залежать від формування, розвитку і старіння технологічних систем
Модель економічного зростання з ендегенним технологічним прогресом	Ф. Агійон П. Хоувітт	Економічне зростання є зумовленим технологічним прогресом, який насамперед забезпечується за рахунок конкуренції між фірмами, що генерують і здійснюють перспективні продуктивні й технологічні інновації
Ендегенна модель економічного зростання	П. Ромер Р. Лукас	Основним фактором економічного росту є ріст капіталовкладень в науково-технічну діяльність і інвестиції в людський капітал, який зосереджений у сфері отримання нового знання

Джерело: складено на основі: [1; 17; 20; 22; 25].

Й. Шумпетер вперше окреслив значення технологічних змін як фактору економічного розвитку та вказав на значення інновації як генератора прибутку; обґрунтував модель інноваційного розвитку економічної системи на основі аналізу взаємодії системних, структурних і циклічних факторів. Йому належить ідея запровадження в наукових дослідженнях розмежування змісту понять «економічний розвиток» та «економічне зростання». В науковій праці «Теорія економічного розвитку» термін «економічне зростання» трактується як збільшення виробництва та споживання однакових товарів та послуг впродовж певного періоду часу [25, с. 34]. Тому згідно з поглядами вченого поняття «економічне зростання» характеризує лише динаміку певних показників, а економічний розвиток як поняття більш широке і пов'язане з визначенням очікуваних кількісних, а також якісних зрушень в економіці. Таким чином економічне зростання є лише проявом та визначальною складовою економічного розвитку. На думку Й. Шумпетера, інновації, нововведення та підприємництво є ключовими факторами й визначниками економічного росту, при чому їх відсутність викликає системні економічні кризи. Водночас, розвиток інноваційної активності, навпаки, є фактором подолання кризових явищ [5, с. 10].

Важливе значення для формування сучасних теорій економічного зростання мали праці нобелівського лауреата С. Кузнеця, який вважав основним джерелом економічного зростання «епохальні інновації», тобто «розширене використання науки з метою вирішення проблем економічного виробництва» [1, с. 9].

Науковець дотримувався точки зору, що революційні інновації, які прискорюють темпи економічного зростання, з'являються в основному випадково, як результат дії зовнішніх обставин, зокрема зміни в політичній ситуації, економіці; у зв'язку з появою нових винаходів тощо. Економічні цикли науковець розглядає в єдності із циклами інноваційних технологій, при цьому відзначає випадковий характер появи інновацій [12]. Використання нових технологій, на його погляд, є вагомим але не достатнім фактором економічного зростання. Для повного використання потенціалу, який зумовлений впровадженням науково-технічних розробок, важливо внести зміни в інституційну структуру суспільства, а також забезпечити проведення наукових досліджень у виробництві шляхом створення дослідних лабораторій, що сприятиме стимулюванню науково-технічного прогресу в перспективі [1, с. 12].

Сучасні підходи щодо оцінювання економічного зростання в значній мірі базуються на використанні наукових робіт американського економіста Р. Солоу. Запропонована теоретична модель Солоу дає можливість на основі застосування функції Кобба-Дугласа оцінити закономірності економічного зростання залежно від впливу таких факторів, як праця та капітал, а також технологічного прогресу, що є неза-

лежною змінною функції. Використання моделі Солоу підтверджує, що зростання добробуту країни в довгостроковій перспективі, яке відображає показник національного доходу на душу населення, може забезпечити лише фактор технологічних змін [20, с. 467].

Особливого значення впливу технологічних змін на соціально-економічний розвиток суспільства у ХХ ст. надають представники неошумпетеріанської школи, або представники теорії економічних змін. К. Фрімен, Л. Сюте, Дж. Кларк внесли свій вклад в розвиток ідеї довгих хвиль розвитку економіки і запропонували використання поняття технологічної системи (парадигми), яка представляється сукупністю взаємопов'язаних сімейств технічних та соціальних нововведень. Вчені вважають поширення нововведень механізмом розвитку технологічної системи, а темпи такого поширення пов'язують з дією ринкових умов, наявністю відповідних умов та стимулювання. Зокрема, широке розповсюдження нових технологій можливе в результаті проведення низки соціальних та інституційних змін щодо організації науково-дослідної діяльності; державного стимулювання інноваційної діяльності; кооперації та конкуренції в підприємницькій діяльності; національних та міжнародних режимів державного регулювання.

К. Фрімен підкреслив, що поява базисних нововведень в окремих галузях виробництва служить поштовхом для розвитку економіки країни. В такому випадку економічне зростання є наслідком появи нових галузей [22].

Новий напрям щодо вдосконалення взаємозв'язку інновацій та довгих циклів розвитку запропонувала венесуельська дослідниця К. Перес, яка зуміла теоретично обґрунтувати зв'язок, який існує між зміною базових технологій як основи економічного зростання та розвитком, що в подальшому відбувається в інших сферах суспільства. Вона відзначає потенціал технологічної революції як «потужний кластер нових технологій, продуктів і галузей», що здатні зумовити піднесення в економіці і викликати тенденцію до розвитку в довгостроковій перспективі. Вказана сукупність технічних новацій знаходиться у тісному взаємозв'язку і містить важливий низьковитратний ресурс широкого застосування – здебільшого джерело енергії, рідше ключовий матеріал, нові продукти та процеси, а також нову інфраструктуру [21, с. 30]. Техніко-економічну парадигму автор характеризує як модель найкращої ділової практики, яка складається з технологічних та організаційних принципів, що відображають найефективніші шляхи впровадження в життя певної технічної революції з метою модернізації економічного розвитку [21]. В процесі технологічної революції виникає значний поштовх до розвитку всіх галузей економіки, який породжує нові технології та створює більш ефективні умови їх використання шляхом вдосконалення відповідної інфраструктури. Вказані зміни своєю чергою викликають розвиток інституціональної системи суспільства.

В роботі «Теорія довгострокового техніко-економічного розвитку» [11] академік С. Глазьев запропонував близьку за змістом до концепції техніко-економічної парадигми К. Перес концепцію технологічних укладів, в якій охарактеризував особливості зміни технологічного базису та вказав на ключову роль нових технологічних систем в забезпеченні економічного зростання. Вченим обґрунтована можливість технологічного розвитку економіки та розвитку нового укладу на базі виробничого потенціалу.

Подальший розвиток вирішення проблеми економічного зростання знайшов відображення в розроблених на початку 90-х рр. моделях з ендегенним технологічним прогресом, який виникає всередині певної системи, що аналізується [20, с. 467]. В цьому контексті представляє інтерес модель Ф. Агійона і П. Хоувітта, яка базується на ідеї, що економічний ріст відбувається за рахунок технологічного прогресу, що виникає внаслідок конкуренції між фірмами – розробниками перспективних інновацій (орієнтованих на виробництво та використання нових продуктів, технологічних нововведень). При цьому будь-яке нововведення дає можливість з'явитися на ринку новим проміжним товарам, зокрема технологіям чи продуктам, які можуть використовуватися з метою підвищення ефективності виробництва кінцевих видів продукції [20, с. 469].

Дослідження американських економістів П. Ромера та Р. Лукаса суттєво вплинули на розширення можливостей здійснення аналізу економічного розвитку за рахунок побудови моделей, які дають розуміння щодо взаємодії ринкової економіки та знань. Ці вчені довели, що найвагомим чинником генерації економічного росту можна вважати технологічні зміни, які відбуваються в результаті науково-дослідної діяльності людей.

Зокрема, модель П. Ромера, що належить також до моделей екзогенного зростання, дає пояснення економічному зростанню за рахунок такого основного фактора, як збільшення капітальних вкладень у дослідження та розробки (науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи) та інвестицій в людський капітал. Згідно з цією моделлю в довгостроковій перспективі кращі шанси забезпечити високі темпи зростання в економіці з розвиненою наукою та великими ресурсами людського капіталу, ніж у економіки, яка позбавлена цих переваг [4, с. 99]. Особливістю моделі Р. Лукаса є те, що вона одна з перших розглядала основним джерелом довгострокового зростання людський капітал. Цю модель розроблено з

метою дослідження залежності між темпами зростання економічного розвитку та продуктивністю навчання індивідів. Вчений вважав, що накопичення людського капіталу призводить до зростання продуктивності праці та фізичного капіталу [2, с. 17].

Серед сучасних теорій управління знаннями як основи інноваційного розвитку варто виокремити теорію інтелектуальної технології Ф. А. Хайєка, в якій ринок розглядається як основне джерело інформації, сформоване на основі значних нагромаджень «неявного, розсіяного знання», що стосується потреб людей та їх виробничих можливостей. Вчений розглядає інформаційну концепцію «порядку, що розширюється» як базовий напрям подальшого розвитку цивілізації. Нові ідеї, на думку Ф. Хайєка, що виникають в підприємницькій діяльності, базуються на знаннях, що є поштовхом для створення інновацій. При цьому підприємці постійно прагнуть отримувати більші доходи і зміцнювати свої ринкові позиції, що змушує їх без втручання до цього процесу держави добирати з наявного інформаційного простору ті знання, які створюють можливість забезпечити удосконалення та оновлення продукції і в результаті цього задовольняти потреби споживачів. Вчений довів, що вирішальне значення для забезпечення сприятливих умов щодо впровадження інновацій мають інституційні основи суспільства: формальні, тобто законодавча база, яка регламентує економічну діяльність, та неформальні (правила, традиції й ін.) [12].

Згідно з теорією інноваційної економіки і підприємницького суспільства (П. Друкер) специфічні теоретико-методологічні засади створюють широке поле взаємодії теорій, інституціоналізму та фінансів. Так, П. Друкер обґрунтовує, що інноваційна економіка повинна забезпечити вирішення низки проблем: неперервне оновлення асортименту випуску продукції, наданих послуг; створення нових та проведення оновлення виробничих систем; зростання ефективності виробничо-господарської діяльності, передусім, шляхом збільшення продуктивності праці, зменшення витрат діяльності; створення і реалізація стратегії і тактики боротьби за лідерські позиції в найбільш перспективних сферах розвитку, техніки, технології тощо. На думку вченого, в основі розвитку інноваційної економіки має бути інтелектуалізація праці; головна форма інвестицій – поширення знань, а інтелектуальна власність має бути визначальною поміж інших форм [12].

Таким чином, можна зробити висновок щодо визначальної ролі інноваційного фактору в економічному зростанні країни. При цьому характерний для ринкової економіки циклічний характер розвитку і процес виникнення кризових явищ є закономірними. Взаємозалежність інноваційної діяльності та циклів економічної нестабільності полягає у тому, що криза зумовлює розбалансування економіки й приводить до пошуку прогресивних напрямів її розвитку; кризові явища в економіці стимулюють впровадження інновацій в стратегічні галузі; посилення інноваційної активності підприємств є ефективним та потужним напрямом виходу економіки з кризового стану та забезпечує стійке функціонування її галузей в перспективі.

Сучасні теорії інноваційного розвитку вважають пріоритетним інтелектуалізацію національної економіки, тому подальше економічне зростання країни пов'язане з використанням інновацій і знань як головних економічних ресурсів, посиленням інноваційної активності, спроможністю використовувати новітні технології і на цій основі забезпечувати конкурентоспроможність продукції. Реалізація цих завдань зумовлює необхідність удосконалення напрямів фінансового забезпечення інноваційної діяльності.

На наш погляд, головними напрямками покращення фінансового забезпечення інноваційної діяльності в Україні повинні бути:

- підвищення ролі бюджетного фінансування науки та пошук шляхів ефективного та цільового використання бюджетних коштів;
- створення сприятливих умов для розвитку державно-приватного партнерства, венчурного інвестування та краудфандингу;
- вдосконалення непрямих інструментів підтримки інноваційної діяльності шляхом запровадження найефективніших податкових преференцій, що апробовані світовою практикою, особливо інноваційного податкового кредиту та механізму прискореної амортизації, а також визначення на законодавчому рівні переліку інноваційних витрат, що підлягають відшкодуванню через механізм податкового кредиту;
- заохочення банків до кредитування інноваційних підприємств, зокрема застосовуючи безвідсоткові або пільгові ставки за кредитами;
- розроблення системи стимулювання залучення до інноваційної діяльності коштів суб'єктів господарювання й населення та створення механізму надання державних гарантій щодо стабільності інвестицій в інноваційні проекти.

Саме тому дослідження та використання теорій інноваційного розвитку в умовах економічних потрясінь повинно бути підґрунтям під час розробки довготривалої інноваційної моделі економічного розвитку країни.

Висновки. Проаналізовані теорії інноваційного розвитку розкривають інновації як невід’ємний фактор економічного зростання будь-якого суспільства. Основною причиною циклічності економічного розвитку згідно з теоріями інноватики вважається нерівномірний характер впровадження нововведень, що зумовлює періодичне порушення економічної рівноваги. Дослідження вказаних закономірностей дає можливість обґрунтувати напрями фінансового забезпечення інноваційної діяльності задля прискорення економічного розвитку країни й сприяння активізації інвестиційних процесів та реалізації шляхів виходу її з кризового стану. Відтак, подальшого розвитку потребує ретельне розроблення механізму фінансового забезпечення інноваційної діяльності, а саме: удосконалення непрямих методів стимулювання інвестицій в інноваційну сферу, активізації нинішніх й запровадження нових інструментів фінансування, поглиблення процедури визначення пріоритетів державної фінансової підтримки інноваційної діяльності з метою досягнення максимального залучення фінансових ресурсів до інноваційного процесу.

Література:

1. Kuznets S. (1966). *Modern Economic Growth: Rate, Structure and Spread*. New Heaven, 529.
2. Kuznets S. (1966). *Modern Economic Growth: Rate, Structure and Spread*. New Heaven. [in English]
3. Lucas R. (1988). On the Mechanics of Economic Development. *Journal of Monetary Economics*, no. 22, 3–42.
4. Lucas R. (1988). On the Mechanics of Economic Development. *Journal of Monetary Economics*, no. 22, 3–42. [in English]
5. Mensch G. (1979). *Stalemate in Technology: Innovation Overcame the Depression*. Cambridge (Mass.): [s. n.], 247.
6. Mensch G. (1979). *Stalemate in Technology: Innovation Overcame the Depression*. Cambridge (Mass.): [s. n.]. [in English]
7. Romer P. (1990). Endogenous Technological Change. *Journal of Political Economy*, vol. 98, no. 5, 71-102.
8. Romer P. (1990). Endogenous Technological Change. *Journal of Political Economy*, vol. 98, no. 5, 71-102. [in English]
9. Schumpeter J. (1950). *Capitalism, Socialism and Democracy*. New York: Harper and Row, 345.
10. Schumpeter J. (1950). *Capitalism, Socialism and Democracy*. New York: Harper and Row. [in English]
11. Freeman C. (1982). *The Economics of Industrial Innovation*; 2nd edn. London: Frances Pinter, 38.
12. Freeman C. (1982). *The Economics of Industrial Innovation*; 2nd edn. London: Frances Pinter, 38. [in English]
13. Бажал Ю. М. Інновації як стовбурні клітини економічного зростання. *Глобальні тенденції і перспективи : світова економіка та Україна*. 2018. С. 8–15. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/15530> (дата звернення: 20.03.2021).
14. Bazhal Yu. M. (2018). Innovatsii yak stovburni klityny ekonomichnoho zrostannia. *Hlobalni tendentsii i perspektvy : svitova ekonomika ta Ukraina*, 8-15. <<http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/15530>> (2021, March, 20) [in Ukrainian]
15. Бажал Ю. М. Інноваційна теорія економічного розвитку: М. Туган-Барановський, Й Шумпетер і проблеми перехідної економіки України. *Наукові записки НаУКМА. Т. 18: Економічні науки*. 2000. С. 3–7. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/9735> (дата звернення: 20.03.2021).
16. Bazhal Yu. M. (2000) Innovatsiina teoriia ekonomichnoho rozvytku: M. Tugan-Baranovskyi, Y Shumpeter i problemy perekhidnoi ekonomiky Ukrainy [Innovation Theory of Economic Development: M.Tugan-Baranovsky, J.Schumpeter and Issues of Economy in Trasition]. *Naukovi zapysky NaUKMA, Tom 18: Ekonomichni nauky*, 3-7. <<http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/9735>>. (2021, March, 20) [in Ukrainian]
17. Богашко О. Л. Еволюція теоретичних підходів до інноваційного розвитку в економічній науці. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу: Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2013. № 2 (22). С. 23–29. URL: <http://old.bumib.edu.ua/sites/default/files/visnyk/2-2-22-2013.pdf> (дата звернення: 20.03.2021).
18. Bohashko O. L. (2013) Evoliutsiia teoretychnykh pidkhdov do innovatsiinoho rozvytku v ekonomichnii nauksi. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu: Svitove gospodarstvo i mizhnarodni ekonomichni vidnosyny*, no. 2 (22), 23-29. <<http://old.bumib.edu.ua/sites/default/files/visnyk/2-2-22-2013.pdf>> (2021, March, 20) [in Ukrainian]
19. Бутирська І. В. Еволюція теоретичних підходів до управління інноваціями. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2018. № 1–2. С. 172–178. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2018_1-2_26 (дата звернення: 20.03.2021).
20. Butyrska I. V. (2018) Evoliutsiia teoretychnykh pidkhdov do upravlinnia innovatsiiamy [Evolution of theoretical approaches to innovation management]. *Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu. Ekonomichni nauky*, 1-2, 172-178. <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2018_1-2_26> (2021, March, 20) [in Ukrainian]
21. Глазьев С. Ю. Теория долгосрочного технико-экономического развития. Москва : ВлаДар, 1993. 310 с.
22. Glazev S. Iu. (1993) *Teoriia dolgosrochnogo tekhniko-ekonomicheskogo razvitiia*. M.: VlaDar. 310. [in Russian]
23. Захарченко В. І., Корсікова Н. М., Меркулов М. М. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 448 с.
24. Zakharchenko V. I., Korsikova N. M., Merkulov M. M. (2012) *Innovatsiinyi menedzhment: teoriia i praktyka v umovakh transformatsii ekonomiky*. K.: Tsentri uchbovoi literatury, 448. [in Ukrainian]

13. Клімова Г. П. Концептуальні засади становлення інноваційного суспільства в Україні / за ред. Ю. С. Атаманової, Г. П. Клімової. Харків : Право, 2015. 452 с.
- Klimova, H. (2015). *Kontseptualni zasady stanovlennia innovatsiinoho suspilstva v Ukraini* [Conceptual Foundations of the Formation of an Innovative Society in Ukraine]. Yu. Atamanova, H. Klimova (Eds.). Kharkiv: *Pravo* [in Ukrainian].
14. Коломієць І. Ф., Гошовська Г. В. Еволюція теорій інноваційно-технологічного розвитку в ретроспективній оцінці. *Регіональна економіка*. 2014. № 2. С. 178–186. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2014_2_20 (дата звернення: 20.03.2021).
- Kolomiets I. F., Hoshovska H. V. (2014) *Evoliutsiia teorii innovatsiino-tehnolohichnoho rozvytku v retrospektyvni otsintsi*. [Evolution of the theories of innovation and technological development in retrospective evaluation] *Rehionalna ekonomika* [Regional Economy], no. 2, 178-186. <http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2014_2_20> 2021, March, 20) [in Ukrainian]
15. Кондратьев Н. Д. Основы проблемы экономической динамики. Москва : Наука, 1991. 214 с.
- Kondratev N. D. (1991) *Osnovy problemy ekonomicheskoi dinamiki*. M. : Nauka, 214. [in Russian]
16. Краус Н. М. Історія економіки та економічної думки: структурно-логічні схеми, таблиці, малюнки : навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури», 2014. 504 с.
- Kraus N. M. (2014) *Istoriia ekonomiky ta ekonomichnoi dumky: strukturno-lohichni skhemy, tablytsi, maliunky: navch. posib*. K. : «Tsentri uchbovoi literatury», 504 s.
17. Краус Н. М. Інноваційна економіка в глобалізованому світі: інституціональний базис формування та траєкторія розвитку : монографія. Київ : Аграр Медіа Груп, 2019. 492 с.
- Kraus N. M. (2019) *Innovatsiina ekonomika v hlobalizovanomu sviti: instyutsionalnyi bazys formuvannia ta traiektoriia rozvytku: monohrafiia*. Kyiv: Ahrar Media Hrup, 492. [in Ukrainian]
18. Кузнец С. Современный экономический рост: результаты исследований и размышлений: нобелевская лекция. *Нобелевские лауреаты по экономике: взгляд из России*. Санкт-Петербург : Гуманистика, 2003. С. 5–105.
- Kuznetc S. (2003) *Sovremennyi ekonomicheskii rost: rezultaty issledovaniia i razmyshlenii: nobelevskaia lektiia*. Nobelevskie laureaty po ekonomike: vzgliad iz Rossii. SPb : Gumanistika, 5-105. [in Russian]
19. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Москва : Соцэк-гиз, 1962. 684 с.
- Smit A. (1962) *Issledovanie o prirode i prichinakh bogatstva narodov*. M. : Sotcek-giz, 684. [in Russian]
20. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: в 3 т. / за ред. акад. НАН України В. М. Гейця, акад НАН України В. П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б. С. Кваснюка. Київ : Фенікс, 2007. Т. 1: Економіка знань – модернізаційний проєкт України. 544 с.
- Stratehichni vyklyky XXI stolittia suspilstvu ta ekonomitsi Ukrainy: v 3 t. / Za red. akad. NAN Ukrainy V.M.Heitsia, akad NAN Ukrainy V.P.Semynozhenka, chl.-kor. NAN Ukrainy B.Ye.Kvasniuka*. K.: Feniks, 2007. T. 1: *Ekonomika znan – modernizatsiinyi proekt Ukrainy*. 544 s. [in Ukrainian]
21. Перес К. Технологические революции и финансовый капитал. Динамика пузырей и периодов процветания / пер.с англ. Москва : Дело, 2013. 232 с.
- Peres K. (2013) *Tekhnologicheskie revoliutcii i finansovy kapital. Dinamika puzyrei i periodov protsvetaniia*: M.: Delo, 232. [in Russian]
22. Рудий К. В. Циклы в современной экономике. Москва : Новое знание, 2004. 109 с.
- Rudii K.V. (2004) *Tsikly v sovremennoi ekonomike*. M. : Novoe znanie, 109. [in Russian]
23. Туган-Барановский М. И. Промышленные кризисы. Очерк из социальной истории Англии. Київ : Наукова думка, 2004. С. 200
- Tugan-Baranovskii M. I. (2004) *Promyshlennye krizisy. Ocherk iz sotcialnoi istorii Anglii*. K.: Naukova dumka, 200. [in Russian]
24. Фостер Р. Обновление производства: атакующие выигрывают. Москва : Прогресс, 1987. 272 с.
- Foster R. (1987) *Obnovlenie proizvodstva: atakuiushchie vyigryvaiut*. M. : Progress, 272. [in Russian]
25. Шумпетер И. Теория экономического развития. Москва : Прогресс, 1982. 340 с.
- Shumpeter I. (1982) *Teoriia ekonomicheskogo razvitiia*. Moskva : Progress, 340. [in Russian].